

Kettil Bruunin innoittamia mietteitä

Syntymäpäivähaastattelussaan 6.1.1984 Kettil Bruun mainitsi, että hän on joutunut alkoholitutkijaksi sattumalta. Sanon puolestani: tokkopa sentään. Olen mielessäni jo kauan yhdistänyt Kettil Bruunin tutkijatoiminnan Alko-monopolin ohjautumisprosessiin. Kettil Bruunin elämäntyö on omasta kokemuspöiristäni katsottuna ollut olennaiselta osaltaan Alkon luottamusuhteen jatkuvaa rakentamista ja lujittamista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Nuorena ja innokkaana alkolaisjohtajana olin 1950-luvun ensi vuosina saanut huomata, miten Väkiuomakysymyksen tutkimussäätiön työ kohtasi Martti Kailan, Pauli Tuovisen ja Heikki Wariksen johtamanakin epäluuloja osin Alkon johtajien mutta etenkin raittiusliikkeen taholla. Alkoholitutkimuksen tuloksien huomioon ottaminen alkoholipoliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa näytti varsin vaikealta. Kun säätiöön tarvittiin Sakari Sariolan jälkeen uusi sihteeri, ajatukset kohdistuivat Kettil Bruuniin. Hän oli Sakari Sariolan Lappi ja väkiuomat -kirjasta käydyssä keskustelussa osoittanut paitsi monipuolista tieteellistä orientoitumista myös rohkeaa, peräänantamatonta tutkijan luonnetta. Jos alkoholitutkimuksella ylipäätään oli oleva jokin olennainen tehtävä alkoholipoliitiikan ristiriitojen keskellä, alan ykköstudkijalla täytyi olla ennen kaikkea juuri luonnetta. Nuori Kettil Bruun näytti 1954 tällaiselta mieheltä.

Kun nyt kolmea vuosikymmentä myöhemmin yrittää tarkastella Kettil Bruunin toimintaa yhteiskunnallisen alkoholitutkimuksen johtavana miehenä maassamme, päällimmäinen havainto on: ei ole pysynyt mies tarkoin varsinaisessa tehtävänsään. Alkoholitutkijasta on kasvanut tiedepoliitikko, tieteenfilosofi. Vaikka Kettil Bruunin mittava julkaisutoiminta onkin säilyttänyt alkoholipitoisuutensa, hänen panoksensa tiedepoliitiikan ja tutkijan työn yleisessä pohdinnassa on silti muodostunut vuosi vuodelta täällä yhä merkittävämmäksi. En puolestani voi olla ounastelematta, että juuri ristiriitojen ja ajoittaisten painostustenkin keskellä luonteinen tutkija on inspiroitunut miettimään tutkijanetiikkaa tavan takaa.

luonteinen tutkija on inspiroitunut miettimään tutkijanetiikkaa tavan takaa.

Tämä alkoholipoliittisen tutkimuksen hedelmällisyys yleisen tiedepoliittisen ja tieteenfilosofisen ajattelun kannalta tuli kauniisti näkyviin siinä laajassa Kettil Bruun -haastattelussa, jonka Alkoholipoliitikka-lehti julkaisi hänen tutkimusjohtajatehtävänsä päättyessä Alkoholitutkimussäätiössä kaksi vuotta sitten.

Haastattelussa Kettil Bruun tähdensi mm., että ”tutkimuksen ja käytännön päätöksenteon välillä on luonnollinen rakenteellinen jännite”, joka on opittava tietoisesti hyväksymään. Nähdäkseni tämä Bruunin kokemuseräinen oivallus ei ole saanut ansaitsemaansa huomiota osakseen. Omat tutkijan ja päätöksentekijän kokemukseni ovat minulle osoittaneet sen, että tämä jännite ei ole pelkästään luonnollinen, vaan se on aika ajoin välttämätön. Kun alkoholiasioidenkin kehitys on ollut aina riippuvainen alan informaation uudistumisesta, kykyyni ikääntyvänä päätöksentekijänä löytää tutkimustuloksista kiinnostavaa ja uutta on epäilemättä vaikuttanut se, miten tutkijat suullisissa ja kirjallisissa esityksissään ovat saaneet minut oivaltamaan tietojeni virheellisyyden tai vajavuuden. Juuri tutkijan ja päätöksentekijän välisen jännitteen elävöittämänä informaation uudistumisprosessi on paljolti kohdallani jatkunut.

Kettil Bruunin kanssa vuosikymmenien aikana käymäni lukemattomat keskustelut ovat olleet minulle hyvä osoitus tutkija—pätöksentekijä-jännitteen merkityksestä. Nämä keskustelut ovat olleet mieluisia ja virkistäviä, koska Kettil Bruun on väsymättömällä, poikamaisella innolla aina halunnut ja myös osannut kertoa, mitä hän on jälleen ajatellut tai saanut esiin sellaista, jota en ole hoksannut, joka on ollut minulle uutta. Kettil Bruunin tutkijankuvaan ja tutkijanetiikkaan on kuulunut se, että hän ei ole tyytynyt matalaan profiiliin. Hän on sitä kiipeämmin tuntenut tutkijan vastuunsa asettamat veloitteet, mitä laajakantoisemmista eettisistä tai poliittisista tutkimusongelmista on ollut kysymys. Hän on sitä varmemmin ottanut julkisesti kantaa, mitä yleisempää on ollut epäkohdan tai kohtuuttomuuden virallinen piilottelu.

Kun vuosien varrella olen saanut seurata, miten Kettil Bruun on ilmeisellä ottelijanilolla puolusta-

nut kantaansa K.-A. Fagerholmia, Heikki Warista, Heikki Suomalaista tai minua vastaan, ymmärtämykseni tätä alkoholitutkimuksen riippumattomuustaistelijaa kohtaan on jatkuvasti syventynyt. Hänen ympärillään ovat itsenäiset ihmiset ja omaperäiset ajatukset viihtyneet. Hänen äärellään sai Touko Markkanen kokea huikean kaarensa. Hänen suuhunsa sopivat alkoholin sekä myönteiset että haitalliset vaikutukset.

Nämä mietteeni ovat luonnollisesti varsin subjektiivisia. Kettil Bruunin tutkijanuran tarkastelu on pannut minut kuitenkin ajattelemaan, eikö alkoholipoliittisen tutkimuksen suhde alkoholipoliittiseen päätöksentekoon Suomessa saattaisi olla myös varsinainen tutkimusaihe, jota olisi pyrittävä lähestymään jo tieteellisin menetelmin. En tarkoita tällöin pelkästään historiallis pohjaista kuvausta siitä, minäläisiin tutkimuksellisiin perusteisiin alkoholipoliitiikan muutokset täällä ovat eri aikoina nojanneet. Olen mietiskellyt vaateliaampaa tutkimuspyrkimystä, joka yrittäisi selvittää kulloinkin käytävissä olevan alkoholialan tietämyksen ja alkoholi-käyttäytymisen keskinäisiä vuorovaikutussuhteita ja nimenomaan näissä puitteissa myös alkoholitutkimuksen ja alkoholipoliitiikan keskinäistä suhdetta. Luulen, että tämänkaltainen tutkimuksellinen kokonaisuasetelma saattaisi olla hedelmällinen.

Tie alkoholitutkimuksen tuloksien ja alkoholi-käyttäytymisen muutoksien välillä — sehän on pitkä. Alkoholikäyttäytyminen kuuluu epäilemättä ihmisen kokonaiskäyttäytymisessä niihin piirteisiin, jotka uhmaavat jäykästi ohjaamispyrkimyksiä. Mutta ihminen näyttää edenneen kulttuurievolutiossaan nyt vaiheeseen, jossa jäykkien käyttäytymispiirteiden muuttamis- ja ohjaamispyrkimykset muodostuvat tästä eteenpäin ihmiselämässä ja sen ylläpitämisessä kaiken kaikkiaan yhä dominoivamiksi. Täten alkoholitutkimuksen, alkoholitietämyksen, alkoholisenteiden, alkoholipoliitiikan ja alkoholikäyttäytymisen keskinäisten vuorovaikutussuhteiden moniulotteisuus ja tutkimuksellinen ongelmallisuus ei ole ihmisen kokonaiskäyttäytymisen ohjaamismahdollisuuksia etsittäessä mitään poikkeuksellista. Sekä alkoholitutkimus että myös alkoholitutkimukseen kohdistuva tutkimus voinevatkin antaa nimenomaan viitteitä siitä, mitä on tutkimuksen ja päätöksenteon suhteissa otettava yleensä huomioon, jotta tavoiteltuihin käyttäytymismuutoksiin todella päästäisiin.

Tämänkaltainen tutkimussuuntaus tulisi käsitykseni mukaan osoittamaan, miten alan riippumattomuustaistelija Kettil Bruunin etiikka on pyrkimyksiltään syvän inhimillinen.

Pekka Kuusi

Entropiaa aivoissa?

Keskusteltaessa Alkoholipoliitiikka-lehden palstoilla luovuudesta ja alkoholista on prof. Matti Bergström esittänyt oman hermofysiologiaan perustuvan näkemyksensä. Samalla hän on kuitenkin mielestäni käyttänyt sellaisia luonnontieteellisiä käsitteitä kuin informaatio ja entropia tavalla, joka on vähintäänkin vaikeaselkoinen. Niinpä pyysin häntä selittämään tarkemmin, miten hän nämä ymmärtää. Luettuani hänen vastauksensa (Alkoholipoliitiikka 6/83) olen entistä varmempi, että pyyntöni oli aiheellinen. Bergström kirjoittaa esim., että ”entrooppinen, vailla järjestystä oleva systeemi on aina mahdollista järjestää. Se siis sisältää potentiaalista informaatiota”.

Tämä näkemys on virheellinen. Vailla järjestystä oleva systeemi ei sisällä informaatiota missään muodossa. Entropian kasvu päinvastoin hävittää informaation. Tätä mieltä on belgialainen termodynamiikan tutkija Ilya Prigogine, joka sai kemian Nobelin-palkinnon vuonna 1977 ja joka Bergströmin mukaan käyttää entropian käsitettä selkeästi. Hän toteaa esim. uusimmassa kirjassaan (From being to becoming. Freeman, San Francisco 1980) yksiselitteisesti, että mikäli vailla järjestystä oleva systeemi halutaan järjestää, tämä on mahdollista vain siten, että siihen tuodaan ulkoapäin järjestystä, ja että samalla kokonaisuuden eli systeemin ja sen ympäristön yhteinen entropia väistämättä kasvaa. Samoin Prigogine korostaa, että uutta järjestystä voi spontaanisti syntyä vain sellaisissa rakenteissa, jotka ovat kyllin kaukana termodynaamisesta tasapainosta.

Kritisoin myös Jarmo Heinosta, joka oli Alkoholipoliitiikan numerossa 4/83 jo ennättänyt kehittää entropian, tajunnan ja alkoholin käytön välisiä yhteyksiä Bergströmiä pitemmälle ja kirjoitti: ”Meidän on painotettava tietoisuudessamme tajunnan kenttää — tuota entropian aluetta.”

Kritiikkini tarkoituksena ei ollut akateemisesti estää käyttämästä termodynaamisia käsitteitä alkoholitutkimuksen yhteydessä.

Olen itsekkin soveltanut entropian käsitettä tutkimuskohteeseen, joka on melko kaukana sen alkupe- räisestä käytöstä tarkastellessani työprosessissa tapahtuvia entropisia muutoksia työsuojelututkimuksen näkökulmasta (Ihminen — Kone — Järjestelmä. Otakustantamo, Espoo 1982). Toisaalta olen samalla havainnut tällaiseen käsitteiden käyttöön liittyvät ongelmat ja niinpä väittäisin, että jos siirrämme fysiikan käsitteitä ihmistieteisiin, tähän täytyy olla perustellut syyt.

Bergström ilmoittaa huolta hyväksyvänsä